

Gál Zoltán

egyetemi tanár, tudományos főmunkatárs
Kaposvári Egyetem, MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Kaposvár,
Pécs

Kovács Sándor Zsolt

tudományos segédmunkatárs
MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Pécs

A NEMZETKÖZI PÉNZÜGYI RENDSZER FENNTARTHATÓSÁGI KIHÍVÁSAI¹

ABSZTRAKT

Az ellenőrzés nélküli kapitalizmus túltermeléshez, jövedelemegyenlőtlenségekhez, alulfogyasztáshoz s pénzügyi válságokhoz vezethet, amit a ciklikusan ismétlődő pénzügyi eszközár-buborékok jeleznek. A tanulmány áttekinti a nemzetközi pénzügyi rendszer elmúlt évtizedekben kialakult strukturális torzulásait, a pénzügyi globalizáció és a finanszírozás fogalmával leírható anomáliáit. Ezt követően bemutatja a pénzügyi intézmények, piaci szereplők fenntarthatósági szempontokat is integráló társadalmi felelősségvállalásának módjait és a pénzügyi intézmények környezeti szempontokat is érvényesítő vállalati felelősségvállalásának különböző területeit. Külön vizsgálja a bankpiaci szereplők zöld banki gyakorlatát. Megállapítja, hogy a bankok a kiszámítható működésükkel, az ügyfelek tartós fennmaradását biztosító hitelezési technikák alkalmazásával és a pénzügyi ismeretek átadásával tehetnek a legtöbbet a társadalmi felelősségvállalás területén.

KULCSSZAVAK: pénzügyi szektor, finanszírozás, fenntarthatóság, társadalmi felelősségvállalás, zöld bankok

A mai pénzügyi rendszer szabályozatlan tőkeáramlással és ellenőrizetlen spekulatív ösztönzőkkel kombinál egy prociklikus pénzkínálatot. Ez a pénz a beépített kamatos kamattal jön létre, amely a növekedést kötelezővé, a vagyonszűkítést pedig automatikussá teszi. A globalizáció tehát az elszabaduló pénzügyi kapitalizmus, a jövedelmeknek és a vagyonnak munkától való eltávolodása a kapitalizmus önpusztulásához vezethet. A vágyak és a lehetőségek egyenlőtlensége a fogyasztás terén fenntarthatatlan eladósodáshoz vezet. Kétségtelen, hogy az ellenőrzés nélküli kapitalizmus túltermeléshez, jövedelemegyenlőtlenségekhez, alulfogyasztáshoz és pénzügyi válságokhoz vezethet,

¹ A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által támogatott K-120007 sz. Pénzügyintézetek gazdaságfejlesztő szerepe a teljesítmény és a hitelezési mutatók alapján: Területi pénzügyi vizsgálatok c. kutatás keretében készült.

amit a ciklikusan ismétlődő pénzügyi eszközár-buborékok jeleznek. A vagyonkoncentráció gazdasági hatásaival kapcsolatosan megjegyzendő, hogy a túlzott jövedelemegyenlőtlenségek, és a túlzott vagyonkoncentráció ugyanúgy káros a kapitalizmusra nézve, mint a túlzott jövedelemegyenlőség.

Az alábbiakban röviden áttekintjük a nemzetközi pénzügyi rendszer elmúlt évtizedekben kialakult strukturális torzulásait, a pénzügyi globalizáció és a financializáció fogalmával leírható anomáliáit. Ezt követően röviden értekezünk a pénzügyi intézmények, piaci szereplők fenntarthatósági szempontokat is integráló társadalmi felelősségvállalásának fontosságáról, s szerepéről.

A 2008-ban bekövetkezett gazdasági válság is indokolja, hogy a hagyományos vállalati felelősségvállalás mellett a pénzügyi intézmények, bankok új típusú felelősségvállalását is definiálni tudjuk. A hagyományos felelősségvállalási megközelítések mellett a pénzügyintézetek szerepe is felértékelődik, hiszen ezek a vállalkozások nemcsak önmagukért, tulajdonosaikért, hanem ügyfeleiért, a vállalkozásokért, a családokért, nemzeti költségvetésekért is felelősek hol kisebb, hol nagyobb mértékben (Borzán et al., 2011), ezért fontos, hogy a fenntartható fejlődés szempontjai a gazdálkodás folyamataiban, döntési rendszereiben is megjelenjenek. Ezzel összhangban elengedhetetlen a környezeti, társadalmi szempontok integrálása a menedzseri és tulajdonosi szemléletbe, a beruházási és finanszírozási döntésekbe, általában a vállalatok gazdálkodásába (Kuti, 2014).

A pénzügyi globalizáció térbeli meghatározottságú folyamat, ami egyszerre jelenti a pénzügyi rendszer határokon átnyúló földrajzi integrációját, a nemzeti pénzügyi piacok közötti kölcsönös függés átfogó és világméretű felerősödését, illetve a piaci egyenlőtlenségek elmélyülését (Gál, 2010). A pénzügyi globalizáció egybefonódott a tőke mozgás szabadságát biztosító piaci liberalizációval és deregulációval, ami a nemzetközi tőkebefektetések felfutását eredményezte. A folyamat során az a nemzeti pénzügyi piacok komplex módon integrálódnak a nemzetközi pénzügyi rendszerbe, illetve kapcsolatba kerülnek a nemzetközi pénzügyi rendszer intézményeivel (Stark, 2006; Kose et al., 2006; Báger, 2011).

A világ pénzügyi piacain bekövetkezett változásokat a nemzetközi pénzügyi szuperstruktúráról értekező kritikai szakirodalom két fő hipotézis köré csoportosította (Strange, 1994). Az első megközelítés a nemzetközi pénzügyeket a leginkább globalizált gazdasági szektornak, illetve a nemzetközi pénzügyi piacokat a legnagyobb volumenű piacoknak tekinti (Bauman, 1998; Bernek–Farkas, 2002), illetve a financializációs irodalom, amely a financializációt a pénzügyi piacok működési logikájának az élet minden területére való kiterjesztéseként értékeli (ipari vs. pénzügyi kapitalizmus) (Bauman, 1998).

1. táblázat: A pénzügyi piacok nemzetközivé válása, 1995–2012

	1995	2000	2005	2007	2009	2012
Globális pénzügyi eszközök (Mrd USD)	75 000	150 069	151 790	229 712	242 264	268 585
GDP (Világ)	30 125	30 995	44 445	54 545	57 920	72 216
Globális pénzügyi eszközök/ GDP (%)	249	484	342	421	418	372
Banki eszközök (Mrd USD)	42 484	37 900	56 000	84 785	95 500	116 956
ebből nemzetközi (CB)	8 072	10 765	20 263	33 440	30 267	29 800
%	19	28,4	36,2	39,4	31,7	25,5
Adósságpapír-állomány (Mrd USD)	24 881	29 810	43 731	56 260	61 981	82 476
ebből nemzetközi (CB)	2 802	6 377	14 263	22 710	26 900	22 024
%	11,3	21,4	32,6	40,4	43,4	26,7
Tőzsdei forgalom (Mrd USD)	11 000	26 780	44 659	89 360	59 214	46 687
ebből külföldi tőzsdei jegyzések forgalma	n.a	1 323	2 863	4 981	3 526	2 228
%	n.a.	5,0	6,4	5,6	6,0	4,8

Forrás: IMF, BIS, WFE statisztikák² alapján a szerző számításai (Gál, 2015)

Megjegyzés: CB: Cross-Border, határon átnyúló

A finanszírozás a pénzügyi globalizáció egy aspektusa, illetve a pénzügyi globalizáció új korszaka, amivel leírhatók az elmúlt két évtized pénzügyi piaci folyamatai. A fejlett gazdaságokban az 1980-as évek elejétől kezdődően – a pénzügyi liberalizáció és dereguláció eredményeként – a tőkeakkumulációnak a korábbtól merőben különböző rendszere jött létre. Ennek kapcsán finanszírozás a pénzügyi piacok liberalizálását, a pénzfolyamok globalizált, óriási mértékű növekedését és a gazdasági folyamatok pénzügyi alapon álló vezérlését értik. „A finanszírozás a pénzügyi piaci szempontok és piacok, pénzügyi aktorok és pénzügyi intézmények növekvő szerepét jelenti a hazai és nemzetközi gazdaságokban” (Epstein, 2005).

2 Nemzetközi Valutaalap, Nemzetközi Fizetések Bankja, World Federation of Exchanges.

A finansializáció: pénzügyi piacok által gerjesztett egyenlőtlenségek

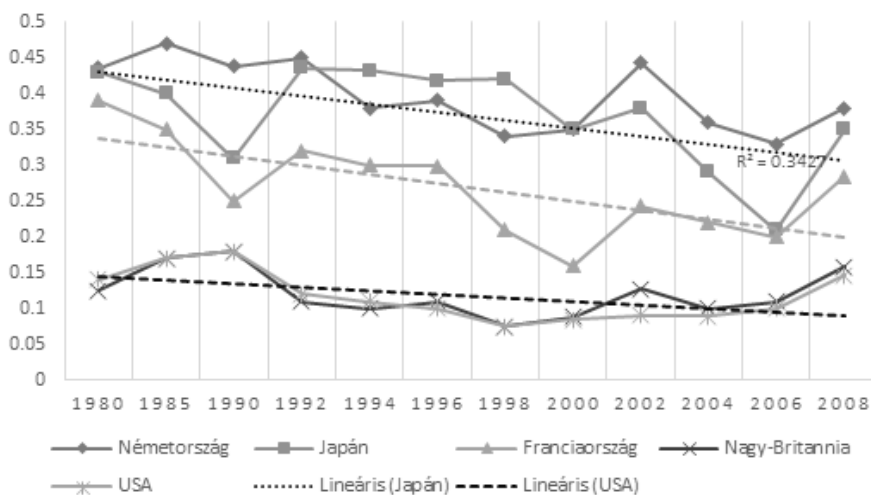
A pénzügyi szektor kétségtelenül a világgazdaság egyik legglobalizáltabb és legnagyobb volumenű szolgáltató ágazata. A pénzügyi piacok nagysága, azaz a pénzügyi eszközökben megtestesült vagyon több, mint négyszeresével túlta felül a világ GDP-ét 2007-ben. A 2008-ban kezdődő pénzügyi és világgazdasági válság ellenére a pénzügyi eszközállomány nominális értéke tovább nőtt, ugyanakkor a reálgazdasághoz (GDP) mért súlya kismértékben csökkent. Amíg 2007-ben a szektor nagysága meghaladta a világgazdaság négyszeresét, addig napjainkban is 3,5-szerese a globális GDP-nek (1. táblázat).

A finansializáció a nagyvállalati kapitalizmus egy állandó tendenciája, és amint a neoliberalizmus megszüntette a finansializáció korlátait, az a kedvező neoliberais környezetben gyorsan kibontakozott. Azonban a finansializáció nemcsak a pénzügyi szektor újbóli dominanciájához vezetett, sokkal inkább a pénzügyi szféra és a nem pénzügyi tevékenységek növekvő elkülönüléséhez, illetve a pénzügyi szektor szerepének megnövekedése figyelhető meg a reálszféra rovására (Stockhammer, 2004). Álljon itt néhány példa:

- A devizakereskedelem ötven évvel ezelőtt még szorosan kötődött külkereskedelem finanszírozásához. Napjainkban a devizaügyletek többségére a befektetők spekulációs tevékenységet tükrözi a devizapiacokon. Ha a pénz pusztán a nemzetközi kereskedelem közvetítő eszköze lenne, akkor a nemzetközi pénzforgalomnak elvileg meg kellene egyeznie a nemzetközi áruforgalom nagyságával. Ezzel szemben a nemzetközi devizapiacok napi forgalma már az 1990-es évek derekán is több, mint hetvenszerese, 2004-ben pedig több, mint nyolcvanszorosra, napjainkban pedig több mint százszorosra a világkereskedelem napi forgalmának (Gál, 2010).
- A vállalati papírok piaci értékei a tőzsdei spekulációs ügyletek, illetve várakozások következtében a piaci fundamentumoktól, s nem tükrözték a vállalati teljesítményt és nyereséget sem (Shiller, 2000)
- A nem pénzügyi vállalatok esetében a bankfinanszírozás felől az egyéb tőkepiaci finanszírozás felé való eltolódás folyamata előrehaladt az 1980-as évektől. A válságperiódusok (2000, 2008) időszakában a banki hitelek relatív súlya újra növekszik a fejlett országok csoportjában. Amíg az angolszász országokban (USA, UK) a bankfinanszírozás aránya a teljes kötelezettségállományon belül a bankhitel aránya mindig is alacsonyabb volt, addig Németország és Japán esetében a bankhitel aránya négyszerese volt az angolszász országokénak (1. ábra).

1. ábra: A nem pénzügyi vállalatok hitelállománya a teljes kötelezettségeken belül (1980–2008), %

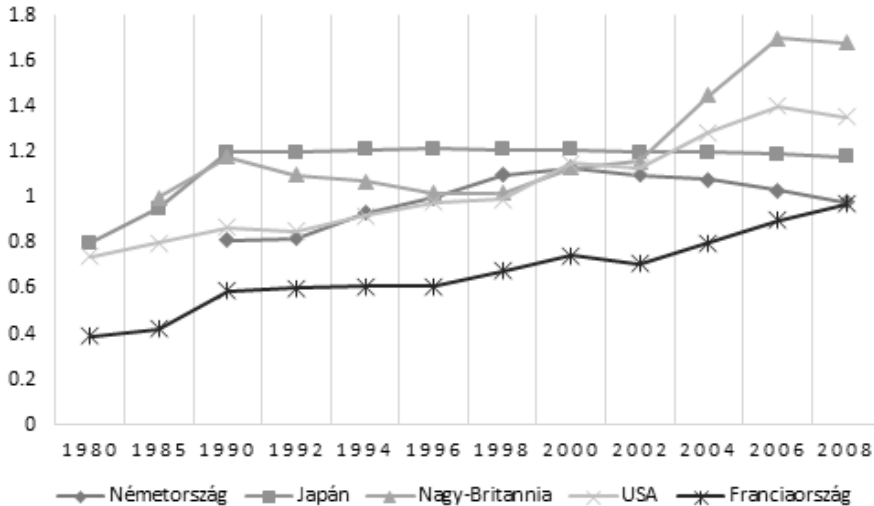
Forrás: Központi banki statisztikák, US Economic Report of the President, 2010

- A háztartásoknak a pénzügyi szektor felé való eladósodása a finanszírozási folyamatának meghatározó jelensége. A háztartások pénzügyi kötelezettségei (tartozásai) nőttek a pénzügyi szektor felé, ami egyre nagyobb hányadot tett ki a háztartások jövedelmén belül. Ebben jelentős szerepet játszottak egyfelől, a nyugdíjcélú megtakarítások (magán és vegyes), másfelől pedig a lakáscélú befektetések. Az angolszász országokban az 1990-es évektől gyorsult fel a háztartások pénzügyi szektor felé történő eladósodása, ami 2007-ben érte el a csúcst (2. ábra). Ezzel párhuzamosan az amerikai közép és alsó osztályok vagyoni struktúrájában a részvények és fix kamatozású pénzügyi eszközök drasztikusan lecsökkentek, míg a nyugdíjcélú megtakarítások aránya nőtt.

A finanszírozási alapos elmozdulást reprezentál a produktív kapacitások közvetlen beruházásai felől a nyílt pénzügyi piacok felé, ahol a profitabilitás időlegesen felhajtható a részvénypiacok spekulatív műveletei során. „A finanszírozási tehát a tőkeakkumuláció új módja, amelyben a profit elsődlegesen a pénzügyi csatornákon és nem a kereskedelem és az ártermelés csatornáin keresztül keletkezik” A kritikai irodalom szerint a pénzügyi vagyon egésze differenciálatlanul fiktív akkumulációnak tekinthető (Bresser és Pereira, 2010).

2. ábra: A háztartások pénzügyi kötelezettségei a bruttó jövedelmük arányában (1980–2008), %

Forrás: Központi banki statisztikák, US Economic Report of the President, 2010

A pénzügyi szuperstruktúra tényerésének másik látványos tényezője az adósságállomány megnövekedése. Ezek a folyamatok leglátványosabban az Egyesült Államokban mutatkoztak meg. 1973 és 2007 között a kibocsátott pénzügyi adósság a GDP 157 százalékáról 363 százalékára nőtt. Az adósságállományon belül a pénzügyi szektor adóssága a teljes adósságon belül gyorsabban nőtt (9,7-ről 31,9 százalékra), ezzel párhuzamosan a teljes adósságállományon belül a nem pénzügyi szektorok részaránya csökkent. Az pénzügyi szektor eladósodás folyamata az 1980-as évektől gyorsult fel, s az ezredfordulóig szárnyalt, ez követően egyfajta egyensúly állt be a két szektor között, de nominálértékben a pénzügyi szektor adóssága 2008-ig folyamatosan nőtt. Ezt követően a mérlegalkalmazkodásnak köszönhetően az adósság állomány csökkent, mind a GDP, mind pedig a nem pénzügyi szektor adósságához mérten is, ahogy az a 2. táblázatból látható (Palley, 2013).

Kripner (2005) szerint az 1980-as évek korai időszakától a pénzügyi dereguláció hatásaként a pénzügyi piaci spekulációs hajlandóság elképesztő méretűvé vált, s az eszközár-emelkedés precedens nélküli folyamatához vezetett. A hatékony beruházási kereslet hiánya a fölös likviditás növekedéséhez vezetett, amely erősödően bekanalizálódott a pénzügyi piacokba, s a kölcsöntőke növekvő szintjét finanszírozta, ami fölös privát fogyasztást támogatott, s ismétlődő

eszközár-fellendülést generált. A finanszírozási áttétel természetellenes gazdaságthatást indukált, amelyből a gazdasági ciklus következő szakaszában negatív visszacsatolást hozott létre – tovább erősítve a hitelből finanszírozott fogyasztás „önmagában forgását”, valamint a permanens eszközár-emelkedését (Bélyácz, 2014).

2. táblázat: A pénzügyi adósságállomány változása az Egyesült Államokban (1973–2010).

Év	GDP (MRD UDS)	Pénzügyi adósság-állomány (MRD UDS)	Pénzügyi adósság-állomány/GDP(%)	Pénzügyi szektor adóssága (MRD UDS)	Pénzügyi szektor adósság/ teljes adósság (%)	Nem pénzügyi adósság/ teljes adósság (%)
1973	1 382	2 173	157,2	210	9,7	90,3
1979	1 562	427	166,9	505	11,8	88,2
1989	5 482	12 839	234,2	2 399	18,7	81,3
2000	9 952	27 138	272,2	8 158	30,1	69,9
2007	14 029	50 876	362,6	16 218	31,9	68,1
2010	14 527	53 353	367,3	14 142	26,5	73,5

Forrás: *Economic Report of the President, 2012, B-1. Flow of funds, 1.1. táblázat, Board of Governors of FED, <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/ERP-2012/content-detail.html>; <http://www.federalreserve.gov/releases/z1/current/z1.pdf>*

Lapavitsas (2009) a finanszírozást egyenesen a kapitalizmus rendszerű transzformációjának tekinti. A pénzügyi liberalizációt és deregulációt követően a pénzügyek és a spekuláció minden korábbinál szorosabban összefonódott. Az áttétellel finanszírozott spekuláció kockázatosabb és határtalanabbá válik amiatt, mert a pénzügyi intézmények áttétele és a pénzügyi befektetők eladósodottsága túl nagyra növekedett. Ekkor a befektetők és a bankok felismerik, hogy a kockázat támogathatatlanabbá vált, herdáló hatás érvényesült, mint ahogy az 2008 októberében történt: a bizalom elvesztése pánikot idézett elő, és kitört a válság.

A finanszírozás nemcsak a produktív beruházások felől vonta el a forrásokat, de negatívan hatott reálszektorok beruházásaira is. Ebben a növekedési modellben a hitel és az eszközár-infláció veszi át a bőrnövekedéstől a motor szerepét, ugyanúgy, ahogy a hagyományos megtakarításokból finanszírozott fogyasztás helyére az adósságból és az eszközár-inflációból finanszírozott fogyasztás lépett (Palley, 2013).

A finanszírozás jelentősen megnövelte a jövedelemegyenlőtlenségeket és strukturális aggregát keresleti részt teremtett azáltal, hogy egy erős jövedelemát-csoportosítás zajlott le a profit, illetve a bérjévedelmek között. Mindennek következtében csökkent a bérből élők pozíciója, míg a vállalati szektoré, s azon belül a pénzügyi és üzleti elité rendkívüli módon megerősödött. A munka részesedése a GDP-ben a hetvenes évek óta csökken globális szinten, ugyanakkor a jövedelemegyenlőtlenségek látványosan megnöttek. Mindez annak ellenére történt, hogy a termelékenység növekedése folyamatos volt, amit nem követett a bérek növekedése (Piketty, 2014). A 3. táblázat mutatja a tőkejévedelmek arányának növekedését, ami az ezredforduló után gyorsult fel nagymértékben. A tőkejévedelmeken belül a kamattjellegű jövedelmek visszaszorulását az 1990-es évektől a profitjévedelmek irányába való eltolódás kompenzálta. Amíg 1989-ben a tőkejévedelmek 61%-a a kamattfizetésből származott, addig 2007-ben ez 26%-ra csökkent (Palley, 2013). A finanszírozást tehát a tőkejévedelmek térnyerése, azon belül a profit jellegű jövedelmek dominanciája jelezte. A pénzügyi szektor profitjának aránya 2005-ben meghaladta a GDP 10%-át. A pénzügyi profitnak a nem pénzügyi szektoréhoz viszonyított aránya 1979 és 2007 között közel 20%-ról 44,6%-ra nőtt.

3. táblázat: Tőkejévedelmek aránya a munkajévedelmekhez viszonyítva az Egyesült Államok nemzeti jövedelmében arányában

	Munka-jévedelmek (Mrd USD)	Tőkejévedelmek (Mrd USD)	Tőkejévedelmek/munka-jévedelmek (%)	Pénzügyi/nem pénzügyi profit (%)
1973	662	275	41,5	20,1
1979	1 261	570	45,2	19,7
1989	2 650	1 143	43,1	26,2
2000	5 009	2 100	41,9	39,3
2007	6 797	3 553	51,8	44,6

Forrás: *Economic Report of the President, 2012, B-28., B-92. táblázat* <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/ERP-2012/content-detail.html>

A pénzügyi globalizáció utolsó finanszírozási szakasza aláírta a jövedelem kibocsátás által generált kereslet-vezérelt növekedést, aminek következtében a strukturális keresleti rés jelentősen megnőtt. Ezt a rést hidalta át a finanszírozás. A pénzügyi szektor a pénzügyi dereguláció és a pénzügyi innovációk segítségével az ügyfélhitelezés felfuttatásával és az eszközárak inflációjával egy ideig – a 2008-as pénzügyi válság kitöréséig – kompenzálta a keresleti

rés kinyílását. Egy ideig a bővülő pénzügyi szektor a háztartási kölcsönök gyors növekedésének előmozdításával közvetve elősegítette a tőkefelhalmozást a rendszer egészében, amely lehetővé tette a gazdasági növekedést a neoliberalizmus által előidézett jövedelemstagnálás ellenére is. Azonban a virágzó pénzügyi szektor fokozódó spekulatív jellege egyre sebezhetőbbé is tette a rendszert. Ekkor válságba került az amerikai pénzügyi szektor, amely átterjedt a globális pénzügyi rendszerre. Ezzel egy időben a neoliberalis modell keretein belüli további reálgazdasági növekedés lehetőségei bizonytalannak tűnnek.

Maga a pénzügyi válság is a vagyonok torzulásokkal járó gyors átcsoportosításának tekinthető a szélesebb társadalom felől a szűkebb vagyonos kisebbség irányába! A válság olyan kísérőjelenségei, mint a bizalomvesztés, információhiány, befektetői pánik gyors vagyonátcsoportosításokhoz vezettek. Az eszköz-kivonás érintette a bankszektort, az intézményi befektetési alapokat (nyugdíjalapok), ugyanakkor jelentősen megnövelte az offshore pénzmozgásokat (ez utóbbiak becsült volumene 2010 és 2015 között 22 billió dollárról 35 billióra nőtt). Az eszköz és vagyonátcsoportosítás a pénzügyi tőke területi átcsoportosulásával is járt. A vesztesek között találunk eladósodott fejlett országokat (Görögország, Olaszország) és az eladósodott feltörekvő piacokat egyaránt.

A pénzügyi szektor azonban 2008-ban kitört globális pénzügyi válság óta már nem hajlandó finanszírozni a hitel és eszközár-buborékokat, ugyanakkor a teljes gazdasági rendszerre hatalmas terheket ró a finanszírozási korábbi korlátozásmentes fejlődése. Egyrészt a felhalmozódott magánszektorbeli és szuverén adósságállomány, másrészt a hitelezés drasztikus visszaesése (hitelképesség romlása, a hitelbiztosítékok értékcsökkenése és a befektetői/kockázatvállalási szellem visszaszorítása), valamint a keresleti rés további növekedése és a jövedelemkülönbségek tartóssá válása révén (Palley, 2013).

A válság utóhatásai a pénzügyi piacokon jelentősen csökkentették a banki és befektetési banki bevételeket, míg a működési költségek nőttek. A nemzetközi tőkeáramlások visszaesésében a bankszektor külföldi követelése csökkent legnagyobb mértékben. A legnagyobb kihívások a bankszektorban koncentrálnak; a szabályozás, a dezintermediáció digitális pénzügyi innovációk új kihívásai eddig soha nem látott kihívások elé állítják a válság által megtépázott, az etikus bankolás és a közjó elveit messze maga mögött hagyó hagyományos bankszektort.

A pénzügyi fenntarthatóság és társadalmi szerepvállalás elméleti keretei

A vállalkozások működésében egyre inkább szükség van arra, hogy a fenntartható fejlődés szempontjai a gazdálkodás folyamataiban, döntési rendszereiben is megjelenjenek. Ezzel összhangban fontos a környezeti, társadalmi

és vállalkormányzási szempontok integrálása a menedzseri és tulajdonosi szemléletbe, a beruházási és finanszírozási döntésekbe, általában a vállalatok gazdálkodásába (Kuti, 2014). A fenntarthatóság egyrészt jelenti a vállalkozások környezettudatosabb működését, hitelintézetek esetében a fenntartható, és környezetkímélő tevékenységek finanszírozását az ún. green banking modell alkalmazását (Pintér–Deutsch, 2012), másrészt a társadalmi célok és igények felé való elmozdulását a vállalati, hitelintézeti gyakorlatnak (Kovács, 2013). A két gyakorlat, tevékenységi kör között érezhető a különbség, míg az első a banküzemi gyakorlat része, az üzleti stratégia fontos része addig utóbbi inkább fogható fel önkéntes imázsépítésként (Gál–Kovács, 2017).

A fenntartható pénzügyi termékek kínálata (3. ábra) szintén hordoznak magukban marketing elemeket, azonban sokkal fontosabb a vállalatfilozófiai, üzletpolitikai megközelítésük, hiszen új piacokon való megjelenést, befektetés diverzifikációt jelentenek, amik kockázatcsökkentő hatással vannak, valamint új profit elemek megjelenését eredményezik (Bozsik, 2001; Gál, 2016). A bankoknak tehát egyfelől jól felfogott érdekük, hogy környezetkímélő beruházások finanszírozása révén szélesítsék hitelezési portfóliójukat, másfelől viszont az azokhoz kapcsolódó társadalmi és környezeti kockázatok, igények megfelelő kezelése is elengedhetetlenül fontos a veszteségek elkerülése érdekében (Gál, 2016). Erről az oldalról nézve a bankszektor vállalkozásait az ő esetükben a felelősségvállalás egyik oldala az üzletpolitikában keresendő, vagyis abban, hogy milyen iparágakat, beruházásokat, projekteket finanszíroznak. Ez az a része a banki CSR-nek, amit jó a stratégiában rögzíteni, ebből fakadhatnak a versenyelőnyök (Yeung, 2011). A green banking koncepciót követő, alkalmazó bankoknak ezért célszerű a fenntarthatóság orientált működésüket a társadalmi felelősségvállalási gyakorlat kialakításával is kiegészíteni.

Kutatások, publikációk sora jelzi, hogy a hitelintézeti társadalmi felelősségvállalás az elmúlt években a gazdasági érdeklődés jelentős témájává vált (McDonald–Rundle–Thiele, 2008; Goss–Roberts, 2011; van den Heuvel et al., 2014; Bae et al., 2016). Az Európai Unió szerint a vállalatok társadalmi felelősségvállalása (CSR) olyan eljárások összessége, melyek révén a vállalatok gazdasági működésükbe és az érdekelt felekkel való kapcsolatrendszerükbe önkéntes alapon vállalt társadalmi, környezeti szempontokat vesznek be (Európai Bizottság, 2001). Vagyis a CSR-nek két fontos eleme van, az önkéntesség és a proaktivitás.

A pénzügyintézet olyan vállalkozás, mely kevésbé terheli a környezetet, minimális a szennyezőanyag és hulladékkibocsátása. Ettől függetlenül a bankszakmában is fontos szempont a CSR, hiszen ezeket a vállalkozásokat és működésüket is figyelemmel kíséri a társadalom, a lakosság. A pénzügyintézeti rendszer stabilitását általános közérdeklődés övezi nemzetgazdasági és nemzetközi téren egyaránt.

A gazdaság stabil működéséhez elengedhetetlen, hogy a bankok a lakosság, az országos és helyi kormányzás bizalmát élvezzék. Működésük, biztonsági szintjük ismert legyen a társadalom tagjai és a gazdasági szereplők előtt (Lentner, 2011).

3. ábra: Zöld banki termékek

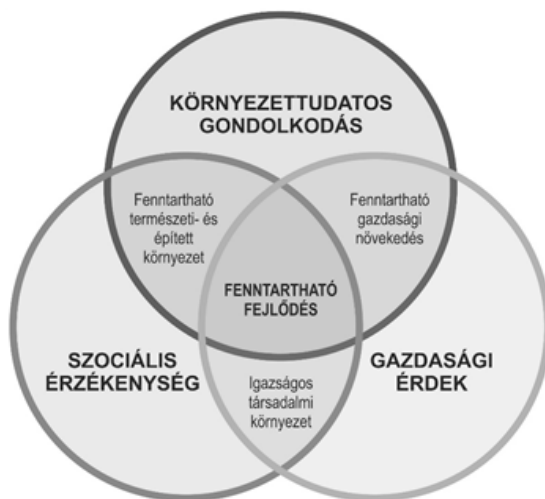
Forrás: Noh, 2010

A társadalmi szerepvállalással kapcsolatos tevékenységek második körét, ami nem fűződik szorosan a pénzügyi szolgáltatási tevékenységhez az ún. „triple-bottom line” hármas modellje mutatja be (4. ábra). A szemlélet szerint a társadalmilag felelős gyakorlat egyaránt tartalmaz gazdasági (pl. regionális fejlesztés, pénzügyi integráció), szociális (pl. munkaerő, élethosszig tartó tanulás, képzés), valamint környezetvédelmi (pl. természeti örökség megőrzése, környezetvédelmi kampányok) aspektusokat is (Kovács, 2013; Gál, 2016).

A 21. században a társadalom egyre tudatosabbá válik, ezáltal a vállalatoknak stratégiájukba kell építeniük a fenntarthatóság elveit és a CSR-tevékenységeket, mert csak így tudnak abból versenyelőnyt kovácsolni, amennyiben kényszerből, külső hatásra nyúlnak az egyes felelősséget szimbolizáló elemekhez, úgy lemaradnak, versenyelőnyöket vesztenek el.

4. ábra: A tripple-bottom line modell

Forrás: Kovács S., 2013

A 21. században a társadalom egyre tudatosabbá válik, ezáltal a vállalatoknak stratégiájukba kell építeniük a fenntarthatóság elveit és a CSR-tevékenységeket, mert csak így tudnak abból versenyelőnyt kovácsolni, amennyiben kényszerből, külső hatásra nyúlnak az egyes felelősséget szimbolizáló elemekhez, úgy lemaradnak, versenyelőnyöket vesztenek el.

Fenntarthatóság és társadalmi szerepvállalás a bankpiaci gyakorlatban

A fejlett világban a globalizáció és annak főként környezetileg káros hatásai váltották ki a nemzetközi pénzügyi szolgáltató vállalatokból, csoportokból a környezetvédelmi programok finanszírozását a zöld befektetési alapok életre hívását. Németországban 2009-ben például 1 milliárd eurót allokáltak a klímavédelemmel kapcsolatos programokra, illetve azok gyengébb gazdasági erejű országokba való adaptálására (Köhn, 2013).

Ott, ahol a gazdaság és a társadalom már egy fejlettebb szintet ért el a pénzügyi vállalkozások környezeti aktivitása is nagyobb. A jó gyakorlatok közül elsőként az 1980-ban alapított, holland Tridos Bank említhető, mely mára a világ egyik legnagyobb etikus bankjaként működő szervezet, több országra kiterjedt működéssel. A társadalmi felelősség fontosságát mutatja, hogy a 2018-as mutatókat tekintve a szervezet összes hitelkihelyezésének 75–85%-a valamilyen felelősségvállalási

intézkedés finanszírozására (környezetvédelem, társadalmi programok, kultúra fejlesztése) fordítódott (Tridos Bank, 2019). A szintén holland SNS REEAL Csoport, ami egy takarékpénztári, biztosítási gyökerekkel rendelkező univerzális pénzügyi szolgáltató, de emellett 50 millió USD értékben vízgazdálkodási beruházásokat támogató pénzügyi alapot hozott létre, s 330 millió euróval támogatott fenntarthatósági projekteket 2014-ben (SNS REEAL, 2015), mindezzel összesen üzleti eredményének 20-25%-át fordítva a felelősségvállalás erősítésére.

Az 1982-ben alapított dán Merkur Bank mintegy vegyíti a tradicionális kereskedelmi banki gyakorlatot és a felelősségvállalási szemléletet. Ez hitelezési gyakorlatában is megmutatkozik, hisz alapítása óta fontos helyet kapnak a társadalmi kezdeményezések az üzletpolitikában, azonban mindmáig nagy a jelentősége a hagyományos, üzleti alapú hitelkihelyezésnek is. A 2018. évi hitelkihelyezési struktúrában a szerződések számát tekintve a tradicionális hitelezés képviseli a legnagyobb arányt (57,8%), azonban ha a teljes 2,8 milliárd DKK kihelyezést volumenében vizsgáljuk, akkor ez az arány már csak 44,1%, a fennmaradó rész a társadalom, a környezet fejlesztése érdekében munkálkodó projektek finanszírozását segíti (Merkur Bank, 2019).

Míg a kontinens nyugati és északi részein a zöld banki termékek, a környezetvédelmi beruházásokat finanszírozó zöld befektetési alapok már elterjedtek, addig a volt szocialista országokban e pénzpiaci innovációknak csak a gyökerei mutatkoznak meg. Ebben régióban inkább a konkrét tevékenységből fakadó felelősségvállaláson túli elemek, mint mecenatúra, promóció stb. vannak kimutathatóan jelen. Összességében elmondható, hogy az érintett földrajzi térben elsősorban a nagy, nemzetközi bankcsoportok leányvállalatai találhatók meg, így a CSR technikáikban is megtalálhatók az anyavállalatoktól örökölt alapsémák, melyek természetesen az adott ország igényeire formálódnak. Általános tendencia, hogy a bankcsoportok elsőként takarékoskossági, hulladékmenedzselési programokkal kezdik felelősségteljes tevékenységeiket. Ezeknek köszönhetően csökken a vállalkozások hulladék-kibocsátása, illetőleg nagyobb figyelmet kap a szelektív gyűjtés (Kovács, 2013).

Magyarországon úttörőnek a MagNet Magyar Közösségi Bank tekinthető, mely 2010-ben egy átalakulással kezdte meg működését jelenlegi formájában³ (MagNet Bank Éves Jelentés, 2011). A bank olyan, a közösség által fontosnak ítélt területek finanszírozását vállalta fel, mint a biogazdálkodás, a zöld energia, a környezet- és természetvédelem, a munkahelyteremtés, a K+F, az egészségügy és az oktatás (Kovács K., 2013). Eredményeit szemlélteti az évről évre tapasztalható betétállomány és hitelkihelyezés növekedése.

3 2010. 04. 30-ig HBW Express Bank Zrt. néven működött

Összegzés

Összességében a bank mint a nemzetgazdaság és a nemzetközi pénzügyi szektor stabilitását legfőképpen biztosító intézmény a kiszámítható működésével, az ügyfelei tartós fennmaradását biztosító hitelezési technikák alkalmazásával és a pénzügyi ismeretek átadásával tehet a legtöbbet a társadalmi felelősségvállalás körében. Éppen ezért tehát a stratégiai felelősségvállalás mellett fontos szerepük van a bankpiaci vállalkozásoknak az önkéntes feladatokként elvállalt CSR-tevékenységekben, a fenntarthatóság mind magasabb fokú elérésében.

Az európai pénzügyi szolgáltató szektort tekintve láthatjuk, hogy a kontinens fejlettebb térségeiben, ahol már a társadalmi elvárások és érdekek szintje is magasabb jelentős elmozdulás van a fenntarthatóság és a társadalmi felelősség irányába a hitelintézeti szereplők részéről, azonban a poszt-szocialista, gyengébb gazdasági potenciállal és alacsonyabb szintű össztársadalmi érdekekkel rendelkező államokban a banki társadalmi szerepkörök megjelenésén túl mutató zöld banki gyakorlatok még csak esedékesek, elterjedésük még várat magára.

Irodalomjegyzék

- BAE, S. C.–CHANG, K.–YI, H. 2016: The impact of corporate social responsibility activities on corporate financing: a case of bank loan covenants. – *Applied Economics Letters*, 23(17): 1234–1237. o.
- BÁGER G. 2011: *Magyarország integrációja a nemzetközi pénzügyi intézményekbe*. Budapest, Akadémiai Kiadó Zrt.
- BAUMAN, Z. 1998: *Globalization: The Human Consequences*. New York, Columbia University Press. 1–5. o.
- BÉLYÁCS, I. 2014: A financializáció szerepe a globális pénzügyi válság kialakulásában. – *Hitelintézeti Szemle*. 13(1): 28–45. o.
- BERNEK Á.–FARKAS P. 2002: A monetáris világ, a pénz „mindenhatóságának” politikai kérdőjelei. In: BERNEK, Á. (szerk.): *A globális világ politikai földrajza*. Budapest, Nemzeti tankönyvkiadó.
- BORZÁN, A.–LENTNER, CS.–SZIGETI, C. 2011: A pénzügyi vállalkozások felelősségvállalásának új dimenziói. – *Economica*. 4(11): 22–30. o.
- BOZSIK, S. 2011: *Banküzemtan*. Miskolc, Miskolci Egyetem Kiadó.
- BRESSER–PEREIRA, L. C. 2010: The Global Financial Crisis and After: A New Capitalism?. – *The Levy Economics Institute Working Paper Collection*. No. 592.
- EPSTEIN, G. A. 2005: *Financialization and the World Economy*. Cheltenham–Northampton, Edward Elgar.

- EURÓPAI BIZOTTSÁG 2001: *Promoting a European framework for corporate social responsibility. Green Paper*. Brussels.
- GÁL, V. 2016: Fenntarthatóság a bankok gyakorlatában; pénzügyi-társadalmi vállalkozások. In: KERÉKES S. (szerk.): *Pénzügyekről másképpen: Fenntarthatóság és közösségi pénzügyek*. Budapest, CompLex Wolters Kluwer. 93–146. o.
- GÁL, Z. 2010: *Pénzügyi piacok a globális térben*. Budapest, Akadémiai kiadó
- GÁL Z. 2015: A pénzügyi globalizáció és az eurózóna pénzügyi-monetáris integrációjának térbeli korlátai. – *Pénzügyi Szemle*. 60(1): 105–124. o.
- GÁL, Z.–KOVÁCS S. ZS. 2017: A nemzetközi pénzügyi rendszer és a fenntarthatóság. In: BODOR M.–KERÉKES S.–ZILAHY GY. (szerk.): „Jót s jót”: 26 tanulmány a fenntarthatóságról 2017. Kőszeg, iASK Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete. 184–200. o.
- GOSS, A.–ROBERTS, G. S. 2011: The impact of corporate social responsibility on the cost of bank loans. – *Journal of Banking & Finance*. 35(7): 1794–1810. o.
- KÖHN, D. (eds.) 2013: *Greening the Financial Sector – How to Mainstream Environmental Finance in Developing Countries*. London–New York–Heidelberg, Springer.
- KOSE, M. A.–PRASAD, E.–ROGOFF, K.–WEI, S. 2006: Financial Globalization: A Reappraisal. – *IMF Working Paper*. WP/06/189.
- KOVÁCS, K. 2013: Községi bankok lehetséges szerepe a pénzügyi rendszer stabilizálásában. In: KARLOVITZ, J. T. (szerk.): *Ekonomické Štúdie – Teória a Prax*. Komarno, International Research Institute s.r.o. 119–124. o.
- KOVÁCS, S. ZS. 2013: Társadalmi szerepvállalás a pénzügyi szolgáltatások területén Közép-Kelet Európában. In: KERESZTES GÁBOR (szerk.): *Tavaszi Szél, 2013: Spring wind, 2013*. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége. 527–535. o.
- KRIPPNER, G. R. 2005: The financialization of the American economy. – *Socio-Economic Review*. 3(2): 73–208. o.
- KUTI, M. 2014: A fenntarthatóság és a pénzügyek integrálhatóságának kihívásai. – *Hitelintézetek Szemle*. 13(2): 164–173. o.
- LAPAVITSAS, C. 2009: Financialised capitalism: crisis and financial expropriation. – *Historical Materialism*. 17(2): 114–148. o.
- LENTNER, CS. 2011: A pénzügyi intézetek társadalmi felelősségvállalásának új dimenziói és a könyvvizsgálat szerepe. – *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat: Szakma*. 53(7–8): 280–283. o.
- MagNet Bank Hivatalos Honlapja: <http://www.magnetbank.hu>
- MCDONALD, L. M.–RUNDLE-THIELE, S. 2008: Corporate social

- responsibility and bank customer satisfaction: A research agenda. – *International Journal of Bank Marketing*. 26(3): 170–182. o.
- MERKUR BANK 2019: *Annual Report 2018*. https://www.merkur.dk/media/2488/merkur_a-rsrapport_2018_uk_web.pdf [Letöltés: 2019.06.25.]
- NOH, H. J. 2012: *Financial Strategy to Accelerate Innovation for Green Growth*. <http://www.oecd.org/sti/ind/45008807.pdf> (Elérés: 2017.03.17.)
- PALLEY, T. 2013: *Financialization: The Economics of Finance Capital Domination*. Palgrave, Macmillan.
- PIKETTY, T. 2014: *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge, USA, Harvard University Press.
- PINTÉR, É.–DEUTSCH, N. 2012: A fenntartható fejlődés elvei és azok érvényre juttatása a banki gyakorlatban. – *Vezetéstudomány*. 43(1): 57–63. o.
- SCHILLER, R. J. 2010: How Should the Financial Crisis Change How We Teach Economics?. – *The Journal of Economic Education*. 41(4): 403–409. o.
- SNS REAAL GROUP 2014: *Annual Report*. http://www.srh.nl/web/SNS_REAAL_NV_Annual_Report_2014_FINAL22f6.pdf?uu-id=3f4db967-1cfd-4f86-8fe8-b3422b8589ce&owner=b1b84d2b-6b99-4246-b0f6-d53ac897216a&contentid=3726 [Letöltés: 2019.06.25.]
- STARK, J. 2006: *Financial Globalization: Economic Policies in a New Era. Introductory remarks. Conference on Financial Globalization and Integration*. Frankfurt am Main, 17 July 2006
- STOCKHAMMER, E. 2004: Financialisation and the slowdown of accumulation. – *Cambridge Journal of Economics*. 28(5): 719–741. o.
- STRANGE, S. 1994: From Bretton Woods to the Casino Economy. In: CORBRIDGE, S.–MARTIN, R.–THRIFT, N. (eds): *Money, Power and Space*. Oxford, Blackwell.
- TRIDOS BANK 2019: *Annual Report 2018*. <https://www.tridos.com/binaries/content/documents/tbho/shared/press-releases/2019/tridos-bank-annual-results-2018/tridos-bank-annual-results-2018/tridoshippo%3AresourceDownload%5B2%5D/tridoshippo%3Afile> [Letöltés: 2019.06.25.]
- VAN DEN HEUVEL, G.–SOETERS, J.–GÖSSLING, T. 2014: Global Business, Global Responsibilities: Corporate Social Responsibility Orientations Within a Multinational Bank. – *Business & Society*. 53(3): 378–413. o.
- YEUNG, S. 2011: The Role of Banks in Corporate Social Responsibility. – *Journal of Applied Economics and Business Research*. 2: 103–105. o.